

UNGE UDEN UDDANNELSE 25. januar 2022

Voksenuddannelse og god skolegang løfter udfordrede unge på vej

ANALYSE

Udarbejdet af

Mie Dalskov Pihl
Chef for registeranalyse

Rasmus Salmon
Cand.polit.

Unge kan vokse op med dårligt psykisk helbred, svag hjemmebaggrund, dårlige karakterer fra 9. klasse, store sociale problemer eller andre såkaldte risikofaktorer, der giver markant dårligere chancer for at få en uddannelse. Analysen viser, at unge, der klarer sig på trods af mange risikofaktorer, oftest har taget forløb i voksenuddannelsesregi eller en almindelig 10. klasse. Det har ligeledes stor betydning for unge med mange risikofaktorer at komme godt af sted fra folkeskolen. Unge, der får mindst 2 i dansk og matematik, har større held med at få en uddannelse end ellers.

Kontakt

Kommunikationschef

Jesper Kirkbak

📞 50 73 71 34

✉️ jk@ae.dk

Hovedkonklusioner

- Risikofaktorer, der mindsker unges chancer for at få en uddannelse, er f.eks. det ikke at have opnået mindst 2 i dansk og matematik, at have psykiske udfordringer, opvækst hos resourcesvage forældre eller at have været anbragt.
- De unge, der har fået en uddannelse på trods af mange risikofaktorer, har ofte taget uddannelsesforløb i VEU-regi eller taget en almindelig 10. klasse, men de har sjældnere end andre unge været på efterskole i ungdomsårene.
- Unge med mange risikofaktorer lykkes i høj grad med at få en uddannelse, hvis de klarer sig godt til afgangsprøverne i grundskolen. Det viser vigtigheden af god skolegang.
- Hvis vi skal sikre, at flere unge skal have en uddannelse efter grundskolen, skal vi sikre, at alle børn får en god skolegang. En skolegang, hvor de trives og lærer at læse, skrive og regne. Samtidig skal vi sikre, at der er fleksible muligheder i ungdomsuddannelserne til at favne de unge, der har mange risikofaktorer med sig i bagagen.

I analysen "[Psykisk sygdom og dårlige karakterer spænder ben for unges uddannelse](#)" kortlagde vi ud fra en omfattende registeranalyse, hvilke faktorer i løbet af unges opvækst der betyder mest for unges chancer for at have fået mindst en ungdomsuddannelse som 25-årig.

Resultaterne fra analysen viser, at en lang række faktorer kan kategoriseres som en risikofaktor, dvs. en faktor i løbet af den unges opvækst, der reducerer chancen for, at den unge har fået mindst en ungdomsuddannelse som 25-årig. Det er f.eks. det ikke at have gået op til afgangsprøven i dansk eller matematik, at have været i psykiatrisk behandling, at være vokset op hos en enlig forælder etc. Der er også nogle faktorer, der viser sig at være en styrkefaktor. Dvs. en faktor, der bidrager til at forbedre chancerne for at have fået mindst en ungdomsuddannelse som 25-årig. Den blå boks herunder viser, hvilke faktorer der er hhv. risiko- og styrkefaktorer.

Formålet med denne analyse er at afklare, hvad der kendetegner dem, der trods dårlige odds er lykkedes med at få en uddannelse.

Definition: Faktorer, der påvirker unges chancer for uddannelse

Risikofaktorer:

- Har været i psykiatrisk behandling, 9-15-årig
- Været til psykolog eller psykiater, frem til 15-årig
- Mange lægebesøg, top-5-pct. af årgangen, frem til 15 år
- Mange speciallægebesøg, top-5-pct. af årgangen, frem til 15 år
- Er vokset op hos enlig forælder, 15-årig
- Almen bolig (ift. andre boligtyper), 15-årig
- Dansk 9. kl, 9. kl., ingen karakter
- Dansk 9. kl, 9. kl., under 2 (ift. mindst 2)
- Matematik, 9. kl., ingen karakter (ift. mindst 2)
- Matematik, 9. kl., under 2 (ift. mindst 2)
- Lavindkomstfamilie (ift. mellemindkomst), 10-årig
- Har været anbragt, Frem til 15 år
- Har haft en børnesag, Frem til 15 år
- Far ufaglært (ift. gym., EUD, KVVU/MVVU), 6-årig
- Mor ufaglært (ift. gym., EUD, KVVU/MVVU), 6-årig
- Far uden for arbejdsstyrken, 6-årig
- Mor uden for arbejdsstyrken, 6-årig
- Opvokset i København (ift. uden for største byer), 15-årig
- Opvokset i storby (ift. uden for største byer), 15-årig

Styrkefaktorer:

- Højindkomstfamilie (ift. mellemindkomst), 10-årig
- Mor videregående udd. (ift. gym., EUD, KVVU/MVVU), 6-årig
- Far videregående udd. (ift. gym., EUD, KVVU/MVVU), 6-årig
- Havde fritidsjob, året før 9. kl.

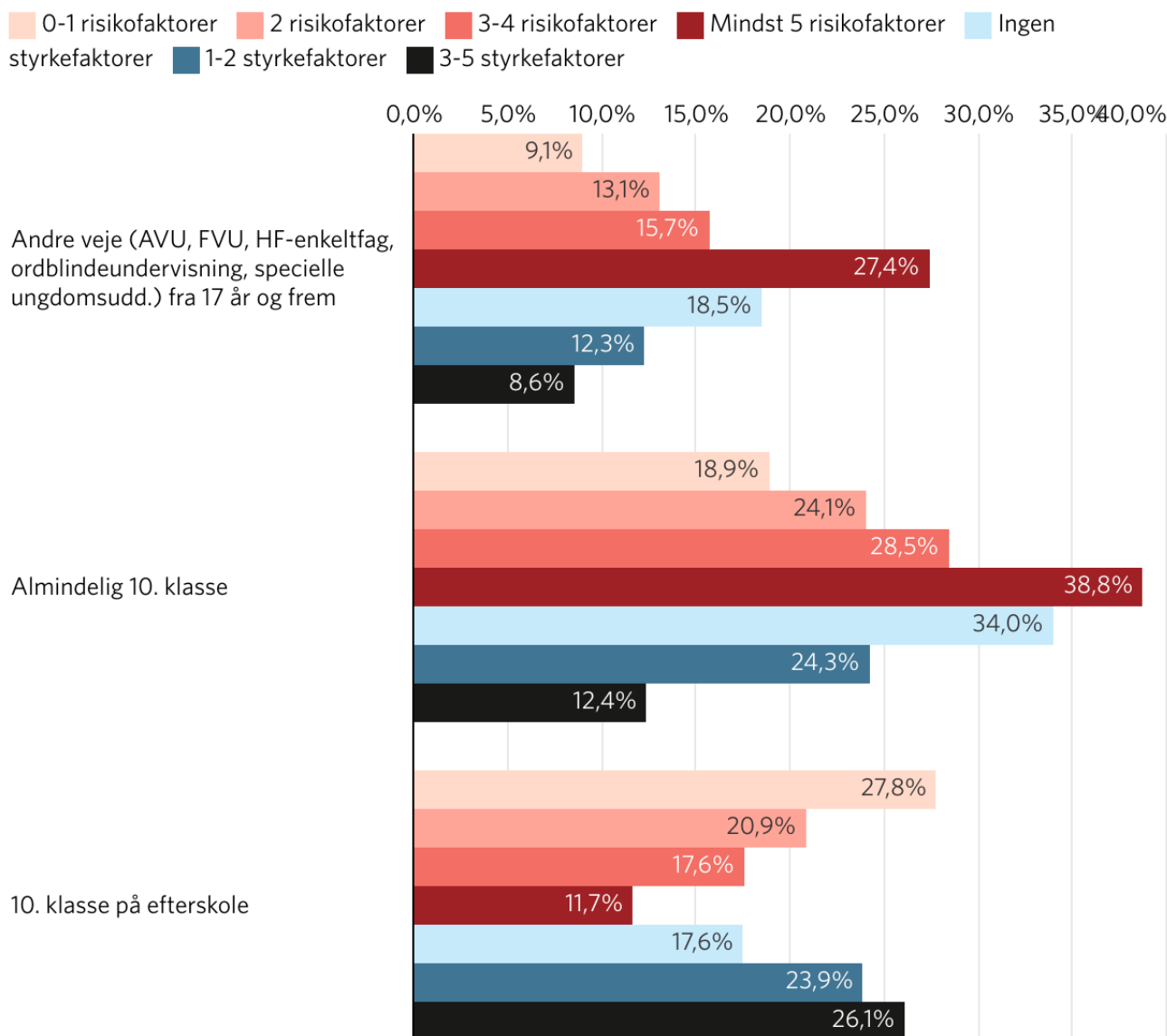
Voksenuddannelser og 10. klasse er vigtige trædesten

Mange unge, der er lykkedes med at få en ungdomsuddannelse, selvom de har haft en opvækst præget af mange risikofaktorer og få styrkefaktorer, har ofte gjort brug af andre uddannelsesveje end andre unge. Det er f.eks. voksenuddannelse såsom almen voksenuddannelse, ordblindeundervisning, HF-enkeltfag eller særlige ungdomsuddannelse (STU, KUU eller EGU). Det viser Figur 1.

FIGUR 1

Unge, der lykkes på trods af dårlige odds, har oftere taget voksenuddannelse eller almindelig 10. klasse

Figuren viser, hvor stor en andel af de 25-årige, der har fuldført mindst en ungdomsuddannelse, der har haft den angivne vej.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata

Tre ud af ti (27,4 pct.) af de unge, der er vokset op med mindst fem risikofaktorer, og som har fuldført en ungdomsuddannelse, har taget et eller flere forløb i VEU-systemet inden for voksenuddannelserne og

ordblindeundervisning fra 17-års-alderen og frem. Det er markant flere end blandt de unge med færre risikofaktorer, ingen risikofaktorer eller mindst én styrkefaktor.

Tilsvarende har fire ud af ti (38,8 pct.) af de unge, det er lykkedes at få en ungdomsuddannelse på trods af mange risikofaktorer, taget en almindelig 10. klasse. Det er dobbelt så mange som blandt unge med meget få risikofaktorer, hvor det er knap to ud af ti, der har taget en almindelig 10. klasse.

Omvendt viser figuren, at en 10. klasse på efterskolerne typisk bruges af unge, der har få risikofaktorer eller mange styrkefaktorer.

Det skal bemærkes, at tallene i dette afsnit ikke nødvendigvis siger noget om, hvorvidt den angivne vej, er det, der har gjort, at de unge er lykkedes med at få en uddannelse. Der er tale om en ren karakteristik af, hvad der kendetegner de unge, der er lykkedes afhængigt af risiko- og styrkefaktorer. Tallene viser ikke desto mindre, at der er tydelige forskelle på, hvilke veje der bruges af de unge, der klarer sig på trods af dårlige odds. Det kan pege i retning af, at nogle tilbud er målrettet de unge, der kommer med flere risikofaktorer i bagagen og er med til at hjælpe dem på rette vej.

Folkeskole er en løftestang

Hidtil har vi set på uddannelseschancerne, når vi også har medtaget karaktererne fra dansk og matematik i 9. klasse. At have haft en god skolegang og klare sig godt til afgangsprøverne er tæt forbundet med, hvordan man har haft det i opvæksten og herunder f.eks. forældrenes uddannelsesniveau. Man kan sige, at en god afgangsprøve i sig selv er et udfald.

Derfor har vi som en slags følsomhedsanalyse undersøgt, hvordan det påvirker resultaterne, hvis vi ikke tager karaktererne med i modellen som en risikofaktor. Man kan frygte, at karaktererne i modellen tager noget af forklaringskraften ud af de andre mere bagvedliggende forhold såsom forældrenes uddannelse, helbred el.lign.

Estimerer man modellen for, hvad der har betydning for uddannelseschancerne uden at medtage karaktererne fra 9. klasse, så bliver de andre opvækstfaktorer mere betydningsfulde. Samtidig giver det mulighed for, at man kan undersøge, hvor meget det betyder at klare sig godt til afgangsprøverne for de unge, der har dårlige odds i forvejen, i forhold til mange af de andre risikofaktorer.

Vi skal dyrke og styrke trædestenene

Nedenfor har vi inddelt de unge i, hvor mange risikofaktorer, de har haft i deres opvækst, når vi ikke har talt karaktererne med. Dernæst har vi opgjort, hvor mange der har fået mindst en ungdomsuddannelse, alt efter hvordan de unge har klaret sig til afgangsprøverne. Figur 2 viser, at unge med mange risikofaktorer i højere grad har fået en ungdomsuddannelse som 25-årig, hvis de har fået mindst 2 i afgangsprøverne i dansk og matematik.

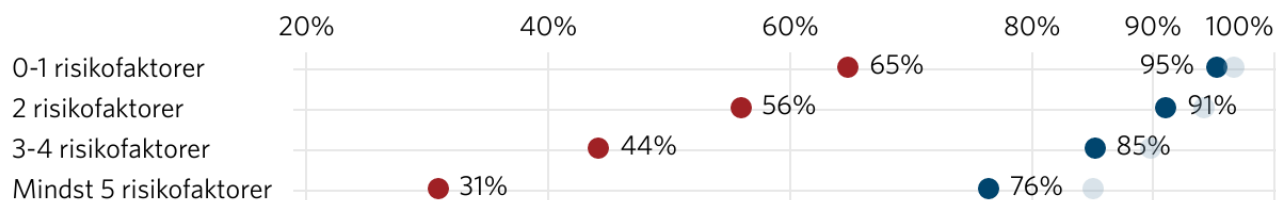
Mere end syv ud af ti unge (76 pct.), der har mindst fem risikofaktorer, men som fik mindst 2 i dansk og matematik, har fået en ungdomsuddannelse. Blandt de unge, der fik mindst 4, er det endnu flere, der har fået en uddannelse. Blandt unge med det samme antal risikofaktorer, der ikke får mindst 2, er det kun tre ud af ti (31 pct.), der får en uddannelse.

FIGUR 2

Unge med mange risikofaktorer, der får mindst 2 i dansk og matematik, klarer sig godt

Figuren viser, hvor mange unge, der har fået en ungdomsuddannelse fordelt efter antal risikofaktorer og karaktererne ved afgangsprøverne i 9. klasse.

● Ikke fået mindst 2,0 i dansk & matematik ● Mindst 2,0 i dansk & matematik ● Mindst 4,0 i dansk & matematik

Anm.: Antallet af risikofaktorer er beregnet uden afgangsprøvekarakterer.

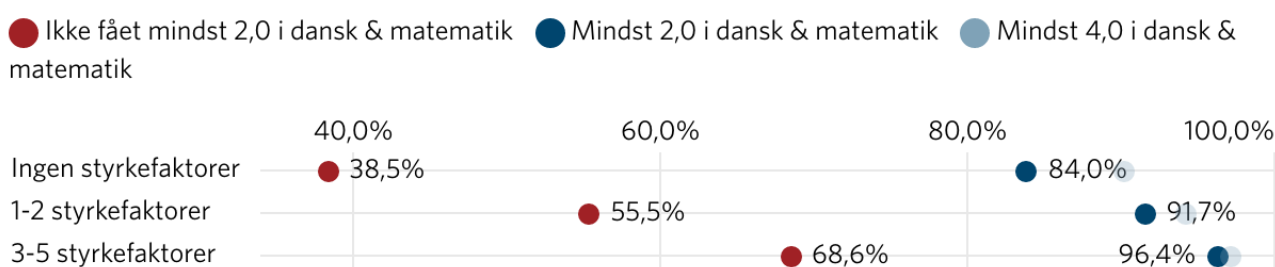
Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

Tilsvarende viser Figur 3 andelen af unge, der har fået en ungdomsuddannelse, fordelt på antallet af styrkefaktorer og afgangskarakterer. De unge, der ikke er vokset op med mange styrkefaktorer, har i højere grad fået en uddannelse, hvis de også samtidig har klaret sig godt til afgangsprøverne.

FIGUR 3

Unge med få styrkefaktorer, der får mindst 2 i dansk og matematik, klarer sig godt

Figuren viser, hvor mange unge, der har fået en ungdomsuddannelse fordelt efter styrkefaktorer og efter karaktererne ved afgangsprøverne i 9. klasse.

Anm.: Antallet af risikofaktorer er beregnet uden afgangsprøvekarakterer.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

God skolegang er vigtigt

Tallene viser, at det at klare sig godt i skolen til afgangsprøverne i 9. klasse betyder meget for at få en ungdomsuddannelse. Særligt for de unge, der er vokset op med mange risikofaktorer eller få styrkefaktorer. Det er vigtigt at pointere, at det at klare sig godt i skolen også handler om at have haft en god skolegang i det hele taget. Det handler også om at sikre at børn og unge trives i skolen. Det er ikke alle børn, der trives lige godt. F.eks. viste vi i en analyse fra 2020 at børn af ufaglærte trives i mindre grad end børn akademikere¹.

Når vi kan se, at en god karakter ofte også betyder, at man får en uddannelse, så er det først og fremmest, fordi karakteren er en måling af, om de unge kan læse, skrive og regne. Men det kan også handle om, at en god afgangsprøve er tegn på man har trivedes i skolen – at man har haft det godt med det at gå i skole. En karakter skal derfor nogle gange ses som en proxy for mere end bare det faglige niveau.

Bilagstabel 2 viser, hvor stor en andel af de unge, der har fået en ungdomsuddannelse, der har opnået mindst hhv. 2 og 4 i dansk og matematik.

Vi skal dyrke trædestenene og finde nye veje

Man ved efterhånden en del om, hvad der ofte spænder ben for de unge, der ikke får en uddannelse efter grundskolen. De er ofte vokset op med virkelig dårlige kort på hånden. Det betyder, at de står med dårlige odds efter grundskolen.

Resultaterne i denne analyse peger på, at der er nogle veje, der ofte bruges som en trædesten for de unge, der lykkedes med en uddannelse på trods af dårlige odds, allerede i dag.

Det er f.eks. voksenuddannelserne, de særlige ungdomsuddannelser og de almindelige 10. klasser. Omvendt viser resultaterne, at det nok ikke er gennem efterskolerne, at vi får flere af de udsatte unge med mange risikofaktorer i bagagen til at få en ungdomsuddannelse.

Kommissionen for andengenerationsreformer – ledet af Nina Smith – er netop nu i gang med at se på, hvordan vi kan blive bedre til at sikre, at flere unge lykkedes med at få en uddannelse. Som denne analyse viser, tyder det på, at vi skal kigge i andre og mere fleksible retninger end på de veletablerede ungdomsuddannelser, vi har i dag.

Vi skal turde tænke reformer på en anden måde. Vi kan med uddannelsesinvesteringer være med til at ændre en livsbane for unge, der er i risiko for ikke at få en uddannelse. I dag er det en samfundsmæssig gevinst på omkring 3 mio. kr. over livet af eksempelvis en erhvervsuddannelse set i forhold til, hvis man går gennem livet som ufaglært. Det er ved den normale udgift til en erhvervsuddannelse på omkring 120.000 kr. Det betyder at vi kan investere ret store beløb i at sikre, at flere f.eks. får en erhvervsuddannelse, og så vil det stadig være en god samfundsøkonomisk forretning, jf. Tabel 1 nedenfor. Samfundet kan blive rigere samtidig med, at vi skaber flere menneskelige succeser.

Samtidig er mange ufaglærte job, der var engang, væk. Og der kommer endnu færre ufaglærte job fremover. Danmark står i stedet overfor en massiv mangel på faglærte og personer med korte og mellemlange uddannelser. Så vi har som samfund brug for flere uddannede hænder.

TABEL 1

Milliongevinst af en erhvervsuddannelse set over livet giver gode muligheder for yderligere investeringer

Figuren viser den samfundsøkonomiske nettogegevinst på de offentlige finanser set over livet af en erhvervsuddannelse sammenlignet med ufaglært kontrolgruppe. 18-80 år.

	Samfundsøkonomisk nettobidrag	Tilbagebetalingstid
Gennemsnitlig undervisningsudgift	3,1 mio. kr.	0,0 år
Særlig indsats, + 100.000 kr.	3,0 mio. kr.	0,5 år
Særlig indsats, + 200.000 kr.	2,9 mio. kr.	1,8 år
Særlig indsats, + 350.000 kr.	2,7 mio. kr.	3,5 år

Anm.: 2020-niveau.

Tabel: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE pba. Danmarks Statistiks data.

Hvordan lykkes vi så med konkret at sikre, at disse udfordrede unge får en uddannelse?

Det gør vi ved at sikre, at vi har et fleksibelt system, og at vi har nok på hylderne målrettet de unge, som vi ikke bør sende den lige vej i hverken gymnasiet eller på erhvervsskolen, men i stedet sætte fokus på trivsel og praksisnær undervisning i folkeskolen. En god skolegang og en god tid i grundskolen går forud for en god vej ind i ungdomsuddannelserne. Der skal også være noget, der appellerer til de unge, der ikke skal i gymnasiet. Voksenuddannelser og 10. klasse bliver alt for ofte karakteriseret som uddannelser, der er tunge, og som et sted for de unge, der ikke passer ind andre steder. Faktum er, at der er tale om vigtige trædesten for de mange tusinde unge, der skal den direkte vej fra grundskolen og ind på de videregående uddannelser. Mange af de tilbud er netop eksempler på fleksible løsninger, der fungerer som en vej ind i uddannelsessystemet for unge, der ikke har fundet deres plads på de ordinære gymnasiale uddannelser eller på erhvervsuddannelserne.

Der kan også være andre løsninger såsom at gøre erhvervsuddannelserne mere fleksible f.eks. ved at forlænge grundforløbet. Og så skal vi sikre, at der er nok praktikpladser. Når der mangler titusindvis af lærepladser, kan det være svært for især de udfordrede unge at sikre sig en praktikplads.

Bilag

Sandsynligheden for at få en ungdomsuddannelse fordelt på baggrundsforhold i model med og uden afgangskarakterer

Tabellen viser den samlede sandsynlighed for at få en uddannelse i de to modeller hhv. med og uden kontrol for afgangskarakterer.

	Uden karakterer	Med karakterer	Forskel
	Pct.	Pct.	Procentpoint
Har været i psykiatrisk behandling, 9-15-årig	62,7	77,0	14,3
Været til psykolog eller psykiater, frem til 15 år	76,6	84,7	8,1
Mange lægebesøg, top 5% af årgangen, frem til 15 år	81,3	-	-
Mange speciallægebesøg, top 5% af årgangen, frem til 15 år	79,9	-	-
Kvinde	88,8	93,6	4,7
Efterkommer	86,8	93,8	7,0
Enlig forælder, 15-årig	81,0	86,9	5,9
Almen bolig, 15-årig	79,4	86,4	7,0
Havde fritidsjob, året før 9. kl.	90,8	93,9	3,1
Lavindkomstfamilie, 10-årig	82,0	88,3	6,3
Højindkomstfamilie, 10-årig	86,6	91,9	5,3
Har været anbragt, frem til 15 år	61,8	77,0	15,2
Har haft en børnesag, frem til 15 år	61,3	76,9	15,5
Far ufaglært, 6-årig	78,7	86,2	7,5
Far videregående udd., 6-årig	85,9	91,1	5,2
Mor ufaglært, 6-årig	74,5	83,3	8,9
Mor videregående udd., 6-årig	87,2	92,2	5,0
Far uden for arb.styrken, 6-årig	77,4	85,1	7,6
Mor uden for arb.styrken, 6-årig	79,5	86,4	6,9
Opvokset i København, 15-årig	-	88,3	-
Opvokset i storby, 15-årig	83,7	88,4	4,7
Skolens gennemsnit > 7.0	90,8	93,0	2,1

Anm.: Parametre, der ikke er signifikante på mindst 10%-niveau er fjernet. Tabellen viser den samlede sandsynlighed for at have fået en uddannelse som 25-årig ud fra den givne karakteristika. Dette er gjort for at kunne sammenligne niveauerne.

Tabel: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE pga. Lovmodellens datagrundlag.

Andel , der har fået mindst 2 og 4 i dansk og matematik blandt de unge, der har fået en uddannelse

Tabellen viser andelen af unge, der har opnået mindst 2,0 og 4,0 i både dansk og matematik blandt de unge, der har fået en ungdomsuddannelse. De unge er fordelt på hhv. risikofaktorer og styrkefaktorer.

	Risikofaktorer				Styrkefaktorer			
	0-1	2	3-4	>=5	0	2-4	3-5	I alt
Mindst 2,0	92,5%	86,6%	80,4%	69,8%	75,8%	88,2%	96,0%	87,6%
Mindst 4,0	78,0%	68,2%	58,9%	44,7%	50,9%	69,5%	88,8%	70,4%

Anm.: Man skal have hhv. 2,0 og 4,0 i både dansk og matematik for at indgå i grupperne. Antal risiko- og styrkefaktorer er regnet uden karaktereroplysninger.

Tabel: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

1 Se analysen "Børn af ufaglærte har mere ondt i skolelivet end akademikernes børn".